

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1943-10-31, iš Štuthofo - į Vilnių

Stutthof, d. 31 Oktober

Adresse[:]

Prof. Dr. Balys Sruoga
Lager Stutthof b/Danzig
Block XI

Stutthof, d. 31 Oktober

Vanduk, Gyvenimėli! Deine Postkarte von 19-X und 3 Paketten (mit Brot, alle, u. s. w.) habe ich erhalten in voriger Woche - in voller Ordnung! Danke, tausendmal danke! Nur die Sendung mit 2 offiziellen Papieren bisher ist noch nicht gekommen. Du hast gut gemacht, dass an die Zeitschrift „Kūryba“ keine meine Dichtungen gegeben hast. Bis wann bleibe ich ein Häftling in Stutthof, kann ich nicht Mitarbeiter der Zeitschrift sein. Der Redakteur, wann er will, kann ein Artikel über meine Dichtung schreiben (z. B. „Sapiega“) und da kann er zitieren, was er will, aber mehr - nichts. Du hast mich schon so reichlich versorgt, dass kann ich schon lange Zeit sorglos leben. Jetzt verbrauche ich nicht viel, aber in Kriegszeiten können irgendwelche Sperren kommen, es ist gut etwas zu haben. Jetzt bin ich reich. Sehr grosse Freude habe ich, da meine Schüller u. Kameraden mich nicht vergessen haben. Danke herzlich Ihnen von mir. Wie geht's dem Vater? Ist Emilie ernst krank? Wohin ist deines Gymnasium umgezogen? Ich fühle dich u. Dalia so nah, dass scheint es mir, dass ich noch gestern mit Euch zusammen war. Jetzt weiss ich nicht, in welcher Strasse arbeitest Du u. Dalia. Schreibe das, - ich werde wieder ein vollständiges Bild von Euch haben. Ich bin sehr dankbar für die Tinte u. Papier. Die Handschuhe ist genügend. Das Brot ist besonders schmackhaft. Verschiedene Arzneien haben wir hier genügend. Nur fehlt Salbe gegen meine Ekzeme u. Ol. „Skaidrini“, die hast Du mir zugeschickt. Gegen Erkältung wirkt noch besser Ol. „Trei Devyneri“ - kannst vielleicht Du zuschicken (am besten - mit Wurzeln). Mit Rauchwaren bin ich der reichste Mann im Lager, aber muss ich anderen helfen und denen, die mir haben früher verschiedener Weise geholfen. Lasse zuschneiden meinen alten Tabak - der ist gut. Hier das ist grosse Reichtum. Auch deine spezielle Kaffeemischung ist für meine Gesundheit sehr nützlich (die geschwollenheit der Füsse hat sie geheilt). Bei meiner Arbeitsstelle fühle ich mich wohl, - die Vorgesetzte, SS Leute, sind gut und nett zu mir, die Arbeits Kammeraden sind auch nette Leute. Alle verstehen mich. Im Stutthof sitze ich fest, ich bin entschlossen hier an die Kriegsende abzuwarten. Du weisst nicht, wie unendlich viel hast Du für mich gemacht. Du hast meine Seele, meine Geisteskraft gerettet. Ich werde mit Werken u. Dichten beweisen, dass ich kann dankbar sein. Küsse am herzlichsten Dalia. Grüsse u. bedanke meine Schüllern u. Bekannten. Küsse ich Dich, meine gute-gute Vanduk!

Dein Bal. [1r] // [1v] //

Adresas:

Prof. dr. Balys Sruoga
Stovykla Stutthof prie Danzigo
Blokas XI

Stutthof, [1943 m.] spalio 31 d.

Vanduk, Gyvenimėli! Tavo X-19 atviruką ir 3 siuntinius (su duona ir t. t.) gavau praeitą savaitę visiškai tvarkingus! [1] Ačiū, labai ačiū! Tik siunta su 2 oficialiais popieriais dar iki šiol neatėjo. Tu gerai padarei, kad žurnalui „Kūryba“ [2] nedavei mano eilių. Kol aš kalinys Stutthofe, negaliu būti žurnalo bendradarbis. Jei nori, redaktorius gali parašyti straipsnį apie mano kūrybą (pvz., „Sapiega“ [3]) ir ten pacituoti, ką nori, bet daugiau – nieko. Tu mane jau gausiai aprūpinai, kad aš net ilgą laiką galiu gyventi be rūpesčių. Dabar sunaudoju nedaug, bet karo metu gali atsirasti kokių nors kliūčių, gerai ką nors turėti. Dabar aš turtingas. Labai džiaugiuosi, kad mano mokiniai ir draugai manęs nepamiršo [4]. Nuoširdžiai jiems nuo manęs padėkok. Kaip sekasi tėvui? Ar Emilija rimtai serga? Kur persikėlė Tavo gimnazija? [5] Aš jaučiu Tave ir Dalią taip arti, kad atrodo, jog aš dar vakar buvau kartu su Jumis. Dabar nebežinau, kokioje gatvėje dirbi Tu su Dalia. Parašyk tai, – aš vėl apie Jus viską žinosiu. Esu labai dėkingas už rašalą ir popierių. Pirštinių gana. Duona ypač skani. Čia mes turim pakankamai įvairių vaistų. Trūksta tik tepalo nuo egzemos, o „Skaidrini“ Tu man atsiuntei [6]. Nuo peršalimo dar geriau veikia „Trejos devynerios“ – gal gali atsiųsti (geriausiai – su šaknelėmis). Rūkalais esu turtingiausias žmogus lageryje, bet aš turiu padėti kitiems, o ypač tiems, kurie man anksčiau padėjo įvairiais būdais [7]. Liepk supjaustyti mano senąjį tabaką – jis geras. Čia tai didžiulis turtas. Ir Tavo ypatingas kavos mišinys labai naudingas mano sveikatai (jis pagydė kojų patinimą). Lagerio raštinėje jaučiuosi gerai, – viršininkai, esesininkai man geri ir malonūs, darbo draugai taip pat puikūs žmonės. Visi mane supranta. Aš tūnuo įstrigęs Stutthofe, pasiryžęs čia sulaukti karo pabaigos. Tu nežinai, kaip be galo daug dėl manęs padarei. Tu išgelbėjai mano sielą, mano dvasios jėgas. Savo darbais ir poetine kūryba įrodysiu, kad galiu būti dėkingas. Nuoširdžiausiai pabučiuok Dalią. Perduok linkėjimus ir padėkok mano mokiniams ir pažįstamiems. Bučiuoju Tave, mano geras geras Vanduk!

Tavo Bal.

KOMENTARAI

- [1] Vanda Sruogienė spalio mėn. 14 d. Baliui Sruogai išsiuntė 1 [klg.] siuntinį („38. Duonos 1/2 klg., lašinių 200 gr., tabokas“); buvęs Balio Sruogos naujosios rusų literatūros studentas Vincas Maciūnas spalio mėn. 16 d. išsiuntė 1 [klg.] siuntinį, kuris buvo „gautas“ („39. Lašinių 3/4 klg., cukraus 200 gr., papirosų 7 dėž.“); Vanda Sruogienė spalio mėn. 20 d. išsiuntė 1 klg. siuntinį („40. Duonos 1 klg., sviesto (iš Adomėno) 600 gr., saldainių pieniškų 300 gr., papirosų 5 dėž., 8 obuoliai, 4 pamidorai“); Vanda Sruogienė spalio mėn. 22 d. išsiuntė 5 klg. siuntinį, kuris „gautas tikrai“ („41. Popieriaus 1, 500 klg., pak. rašalo, vaistų 3 dėž., gigrom. vata, pieštukas 1, skilandis Mykolaičių 650 gr., duona 3/4, lašinių 150 gr., saldainių namų, degtinės 1/4 lt., spinkų marškiniams, kavos 100 gr., tabokos 300 gr., svogūnų 400 gr.“) („Sąrašas siuntinių, siųstų į Štuthofą“, žr. „Iš Vandos Sruogienės archyvo“, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1370, nr. 16, l. 2v).
- [2] *Kūryba* – literatūros ir meno mėnesinis iliustruotas žurnalas, leistas 1943 11–1944 05 Kaune. Pirmąjį nr. redagavo žurnalo vyriausiasis redaktorius Stasys Leskaitis, kitus Juozas Keliuotis. Leido Valstybinė leidykla. Žurnale Balio Sruogos kūryba, kritinės refleksijos apie ją nespausdinta.
- [3] *Kazimieras Sapiega* – Balio Sruogos drama, kurią jis pats vadino istorine kronika, „tai vienas iš geriausių rašytojo kūrinių, pradėtas bene 1937 m. ir baigtas rašyti tik 1941 m., pirmosiomis hitlerinės okupacijos Lietuvoje dienomis“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 258).
- [4] Balį Sruogą siuntiniais, perduodamais Vandos Sruogienės, lageryje lankė buvę jo mokiniai ir studentai (Vincas Maciūnas, Vincas Adomėnas, Kazys Boruta), bičiuliai (Antanas Krutulys, Albinas Rimka, Jadvyga Čiurlionytė, Marija Nemeikšaitė, Dora Petrovienė, Antanas Ilčiukas), kaimynai (Vincas Mykolaičio šeima), artimieji (žmona Vanda Sruogienė, dukra Dalia Sruogaitė, uošvis Kazimieras Daugirdas, Sruogų šeimos pagalbinkė Emilija Viežbickaitė).

- [5] „Vokiečių okupacijos metais lietuvių gimnazija Vilniuje tapo svarbiu kultūrinės antinacinės rezistencijos ir pasipriešinimo germanizacijai veiksmu. [...] Gimnazijai [1941 m.] teko apleisti savo ankstesnes patalpas, atitekusias vokiečių kariuomenei, ir įsikurti pastate Didžiosios g. 58. Mergaičių gimnazija, kuriai vadovavo istorikė Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, įsikūrė dviejuose pastatuose – Gedimino g. 38 ir M. Valančiaus g. 3. [...] 1943 m. mokyklos pastatą Didžiojoje g. užėmė karo ligoninė, tad prieglobsčio popietinėmis valandomis teko ieškoti geležinkeliečių mokykloje, o vėliau kraustyti į amatų mokyklą Uosto g. 17 (dabar Pamėnkalnio g.)“ (Libertas Klimka, „Pirmoji lietuvių Vytauto Didžiojo gimnazija išengė į antrąjį šimtmetį“, žr. *Mokslo Lietuva*, 2016-03-28, in: <http://mokslolietuva.lt/2016/03/pirmoji-lietuviu-vytauto-didziojo-gimnazija-izenge-i-antraji-simtmeti-3>).
- [6] Balys Sruoga prašė atsiųsti jam degtinės: „tai mūsų sąlygose buvo reta[...]“ („[Stasio Ylos atsiminimai apie Balį Sruogą]“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 335).
- [7] Balys Sruoga jautėsi dėkingas ir skolingas lagerio draugams lietuviams, kurie, gyvendami kartu vienuoliktame barake ir dirbdami kalinių drabužių sandėlyje, aprūpino rašytoją šiltesne apranga, tiems, kurie iš gautų siuntinių pasidalydavo maistu, kai jo labiausiai trūko, padėdavo gauti rūkalų: „Artinantis rudeniiui, prasidėjo bjaurūs orai, ypač įkyrūs pajūry. O su apranga buvo striuka. Apsukresnieji visai kombinuodavo, lagerio žargonu tariant – „organizuodavo“. Blogiau buvo Sruogai, kuris buitiniame gyvenime pasirodė esąs tiktai bejėgis vaikas. Mūsų mėginimai įkalbėti jį oficialiai kreiptis į administraciją dėl šiltesnių drabužių pasirodė bergždi.
– Sušalsiu, bet į šituos šunis nesikreipsiu, – išgirdome jo atsakymą.
Sruoga buvo nuoseklus. Kartais vakarinio patikrinimo metu stovint ištisas valandas lauke, profesorius, mindamas kojomis vietoje, tiesiog pamėlynuodavo. Gelbėdami padėti, nutarėme kaip nors jį aprengti. Vienas parūpino dalį šiltų drabužių iš aprangos sandėlio (*Bekleidungskammer*), kitus atnešiau aš, ir vieną vakarą prispyrėme Sruogą reikalaujami persirengti. Ilgai atsikalbinėjo, bet mes nenusileidom, ir Sruoga pagaliau sutiko. Persirengęs jautėsi lyg nesavas, lyg kam skriaudą padaręs, ir maža tetrūko, kad šiltus drabužius būtų nusviedęs. Pagaliau pareiškė:
– Kuo aš jums atsilyginsiu?
Ir vėl teko būti atsargiems, kad Sruoga neiškrėstų tikrai „sruogiško“ pokšto“ (Rapolas Mackonis, „Pavasario giesmė pragaro dugne“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 292); „Jis [Šernas] dažnai atnešdavo Sruogai vaišių iš sandėlio, padėdavo sunkią valandą“ („[Leono Puskunigio atsiminimai apie Balį Sruogą]“, in: *Ibid.*, p. 323); „Kaip ir visų, jo nervai buvo įtempti. Prisimenu, kartą paprašė vieno mūsų mūsiškio, dirbusio kantinoje (o tokie daug galėjo, visi jiems pataikaudavo), ar negalys gauti kelių cigarečių. Tas gana išdidžiai ir šiurkščiai ant Sruogos užriko, maždaug visi čia prie jo lenda, kiek čia jis galys ir panašiai. Sruoga neišlaikė, kone isteriškai puolė prieš jį ant kelių, pradėjo atsiprašinėti. Mes vos nesumušėm to mūsų mūsiškio už Sruogą“ (Idem, in: *Ibid.*, p. 325).
Balys Sruoga, gavęs siuntinių iš namiškių, niekam nematant dalydavosi su kitais kaliniais duonos kąsniais ir lašinių gabaliukais, skatino neprarasti vilties: „Mūsų, paprastų kalinių, siuntinius surydavo esesininkai, visokie kontrolieriai. O garbės kaliniai juos gaudavo ir dalindavosi su kitais. Maistu mums daug padėdavo Jurgutis, Sruoga, Lipniūnas. Jie mus ir padrąsindavo, suramindavo. O buvo konclageryje ir tokių inteligentų, kurie laikėsi atskirai, su darbininkais nebendravo“; „Sruoga ir Jurgutis guodė kitus, ramino, kad reikia ištvirti šį baisų pragarą, kad karas greit baigsis, kad Hitleris jau jį pralaimėjęs“ („[Jono Busėno atsiminimai]“, in: *Ibid.*, p. 306).